

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Prof. dr Andrzej ZOLL

00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Tel. centr. 551 77 00
Fax 827 64 53

Warszawa, 10 października 2003 r.

36215

RPO-447621-II/03/PS

Pan
Grzegorz Kurczuk
Minister Sprawiedliwości –
Prokurator Generalny

Szanowny Panie Ministrze,

W związku ze skargą konstytucyjną p. Roberta D. (sygn. akt SK.50/03) dotyczącą konstytucyjności uregulowania zawartego w art. 156 § 5 Kpk rozważyłem problem zgodności tego przepisu z Konstytucją RP oraz wiążącymi Polskę umowami międzynarodowymi.

Skarga powyższa dotyczyła następującej sytuacji procesowej.

Na podstawie przepisu art. 156 § 5 Kpk Prokurator Okręgowy w Gdańsku zarządzeniem z dnia 31 stycznia 2003 r., odmówił udostępnienia akt sprawy obrońcy tymczasowo aresztowanego podejrzanego Roberta D. Zarządzenie uzasadniono charakterem śledztwa, obowiązującymi przepisami Kpk w zakresie fakultatywności udostępniania akt stronom postępowania przygotowawczego oraz dobrem prowadzonego postępowania przygotowawczego.

Na podstawie przepisu art. 159 Kpk w związku z art. 465 § 2 Kpk, Prokurator Apelacyjny, postanowieniem z dnia 28 lutego 2003 r. nie uwzględnił zażalenia obrońcy Roberta D. na zarządzenie Prokuratury Okręgowej i postanowił utrzymać je w mocy. Postanowienie uzasadniono tym, iż jawność postępowania nie może kolidować z zadaniami postępowania określonymi przez ustawodawcę w art. 297 Kpk i do czasu czynności końcowych jest fakultatywna, zaś prowadzone śledztwo ma charakter

wielopodmiotowy i możliwość pojawienia się kolejnych wątków nie uzasadnia na obecnym etapie ujawnienia treści zgromadzonego dotychczas materiału dowodowego.

Autor skargi wnioskował o uznanie za niezgodny z art. 42 ust. 2 Konstytucji RP przepis art. 156 § 5 Kpk, twierdząc iż uregulowanie to narusza konstytucyjną zasadę prawa do obrony podejrzanego tymczasowo aresztowanego, albowiem nie może on skutecznie, merytorycznie bronić się przed stanowiskiem co do dostatecznego uprawdopodobnienia czynu bądź co do konieczności dalszego stosowania tymczasowego aresztowania - przy odmowie wglądu do akt sprawy. Autor skargi wnioskował również o stwierdzenie niezgodności art. 159 w zw. z art. 465 § 2 Kpk z art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, podnosząc, iż art. 159 w zw. z art. 465 § 2 Kpk narusza konstytucyjną zasadę dostępności drogi sądowej przy dochodzeniu naruszonych praw i wolności, gdyż zasadność odmowy dostępu podejrzanego do akt w postępowaniu przygotowawczym pozostaje poza instancyjną kontrolą sądową.

Nie przystąpiłem do postępowania w sprawie powyższej skargi przed Trybunałem Konstytucyjnym, albowiem doszedłem do przekonania, iż postanowienie prokuratora wskazane przez skarżącego jako naruszające jego konstytucyjne prawa i wolności nie miało charakteru ostatecznego rozstrzygnięcia w rozumieniu art. 79 Konstytucji RP, będącego podstawą prawną dla skargi konstytucyjnej.

Odnosząc się do meritum skargi należy jednak podnieść co następuje:

Prokurator odmówił dostępu do akt postępowania przygotowawczego obrońcy podstawie art. 156 § 5 Kpk. Przepis ten określa zasadę niejawności akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym (w przeciwieństwie do postępowania sądowego) i fakultatywności udostępniania stronom tych akt. Odmowa wglądu w akta sprawy nie może obejmować protokołów czynności, w których strona uczestniczyła lub miała prawo uczestniczyć, jak również dokumentu pochodzącego od niej lub sporządzonego z jej udziałem (art. 157 § 3 Kpk).

Na uwagę zasługuje fakt, iż Kodeks postępowania karnego nie reguluje w żaden sposób podstaw odmowy udostępnienia akt sprawy. Prokurator Prokuratury Okręgowej uzasadnił w przedmiotowej sprawie odmowę charakterem śledztwa i dobrem postępowania przygotowawczego. Prokurator Prokuratury Apelacyjnej podnosił także fakt, iż jawność postępowania nie może kolidować z zadaniami postępowania przygotowawczego określonymi w art. 297 Kpk.

Uzasadnienia tego rodzaju często pojawiają się w praktyce, nie wynikając jednakże z jakichkolwiek uregulowań prawnych (Za: M. Wąsek-Wiaderek, Dostęp do akt sprawy oskarżonego tymczasowo aresztowanego i jego obrońcy w postępowaniu przygotowawczym - standard europejski a prawo polskie [w:] Palestra 2003 nr 3-4 s. 65). Z brzmienia art. 156 § 5 Kpk w żaden sposób nie wynika, aby odmowa wglądu była dopuszczalna tylko w wyjątkowych przypadkach.

W istocie podejrzany i jego obrońca nawet w przypadku odmowy udostępnienia akt postępowania przygotowawczego nie są całkowicie pozbawieni wiedzy na temat materiału dowodowego zgromadzonego przeciwko podejrzanemu. Zgodnie z art. 313 § 2 Kpk, postanowienie o przedstawieniu zarzutów zawiera dokładne określenie zarzucanego podejrzanemu czynu i jego kwalifikacji prawnej. Podejrzany może żądać podania mu ustnie podstaw zarzutów, a także sporządzenia uzasadnienia na piśmie, o czym należy go pouczyć. Uzasadnienie to doręcza się podejrzanemu i obrońcy w terminie 14 dni (art. 313 § 3 Kpk) i winno ono w szczególności wskazywać, jakie fakty i dowody zostały przyjęte za podstawę zarzutów (art. 313 § 4 Kpk). Podejrzany, który składa zażalenie na postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, dysponuje treścią tego postanowienia oraz jego uzasadnieniem, które powinno zawierać przedstawienie dowodów, świadczących o popełnieniu przez niego przestępstwa oraz przytoczenie okoliczności wskazujących na istnienie podstawy i konieczności zastosowania środka zapobiegawczego; należy ponadto wyjaśnić, dlaczego nie uznano za wystarczające zastosowanie innego środka zapobiegawczego (art. 251 § 3 Kpk). Należy jednak podkreślić, iż wiedza podejrzanego lub jego obrońcy o faktach i dowodach stanowiących podstawę do wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów oraz postanowienia o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania oparta jedynie na uzasadnieniach tych postanowień, jest z konieczności wiedzą ułomną. W uzasadnieniach bowiem organy prowadzące postępowanie karne przedstawiają własną ocenę zgromadzonych dowodów, jako podstawę do wydania określonych decyzji procesowych. W przypadku gdy podejrzany i jego obrońca nie mogli zapoznać się bezpośrednio z tymi dowodami mają iluzoryczne możliwości podjęcia skutecznej polemiki z oceną tych dowodów, a tym samym ograniczone - de facto -prawo do przedstawienia w zażaleniu na postanowienie w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania odmiennego stanowiska.

Tym samym, nawet jeśli podejrzany lub jego obrońca uczestniczą w posiedzeniu sądu w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania, ich pozycja - w porównaniu z prokuratorem znającym całokształt dowodów w sprawie -jest słabsza; nie znając bowiem zgromadzonego materiału nie mogą kwestionować wniosków wysnuwanych z niego w odniesieniu do potrzeby stosowania aresztu przez urząd prokuratorski. Naruszona zostaje zatem zasada „równości broni”, wynikająca z art. 45 ust. 1 i art. 42 ust. 2 Konstytucji RP oraz z art. 6 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Warto odnieść się w tym miejscu do europejskich standardów w zakresie dostępu tymczasowo aresztowanego podejrzanego do akt sprawy, zawartych w szczególności w art. 5 ust. 4 oraz art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. z 1993 nr 61, poz. 284 z późn. zmianami) oraz orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Mianowicie w wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 25.06.2002 r. w sprawie Migoń przeciwko Polsce (ETPC 24244/94) stwierdzono naruszenie art. 5 § 4 Konwencji.

Powyższe orzeczenie zapadło na tle następującego stanu faktycznego. Otóż pozbawionemu wolności podejrzanemu i jego obrońcy prokurator odmawiał dostępu do akt postępowania przygotowawczego od momentu tymczasowego aresztowania tj. od 15.10.1993 do 5.7.1994. (§ 82 wyroku). W momencie składania zażalenia na zastosowanie tymczasowego aresztowania podejrzany czerpał wiedzę i argumenty do podważenia zasadności stosowania tego środka jedynie z postanowienia o przedstawieniu zarzutów i postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania (§83 wyroku). Sąd przedłużając dwukrotnie stosowanie tymczasowego aresztowania powoływał się na dokumenty i dowody, do których obrona nie miała dostępu (§85 wyroku).

W związku z powyższym Trybunał uznał, że dokumenty udostępnione skarżącemu nie stanowiły wystarczającej podstawy dla ustosunkowania się do argumentów prokuratora wnioskującego o przedłużenie tymczasowego aresztowania i sądów, które o przedłużeniu stosowania tego środka decydowały, a tym samym nie zapewniały skutecznej obrony podejrzanemu w postępowaniu o przedłużenie tymczasowego aresztowania, zwłaszcza w świetle postępów śledztwa, ujawniającego nowe dowody (§ 86 wyroku). Trybunał stwierdził ponadto, iż: „Sąd rozpatrujący odwołanie od decyzji w przedmiocie zastosowania aresztu tymczasowego musi zapewnić przestrzeganie gwarancji w zakresie procedury sądowej. W związku z tym, postępowanie musi mieć charakter kontrydiktoryjny i zapewniać w sposób wystarczający "równość broni" między stronami: prokuratorem i osobą aresztowaną." (§ 68 wyroku).

W ocenie Trybunału z potrzeby zagwarantowania przeprowadzenia skutecznego śledztwa może wynikać konieczność utrzymania w tajemnicy części zebranych podczas śledztwa informacji w celu zapobiegnięcia wpływaniu na dowody przez podejrzanych i zakłócaniu przebiegu procesu. Jednakże, ów słuszny skądinąd cel nie może zostać osiągnięty kosztem istotnych ograniczeń praw do obrony. W związku z tym, informacje ważne z punktu widzenia oceny zgodności z prawem aresztowania danej osoby należy udostępnić we właściwy sposób obrońcy podejrzanego (§80 wyroku).

Należy podkreślić, iż pogląd Trybunału zawarty w sprawie Migoń przeciwko Polsce był już wcześniej prezentowany w wyrokach dotyczących spraw: Lamy przeciwko Belgii z dnia 30 marca 1989 r. (Nr 10444/83, § 29), Schops przeciwko Niemcom z dnia 13 lutego 2001 r. (Nr 25116/94, § 44); Garda Aha przeciwko Niemcom z dnia 13 lutego 2001 r. (Nr 23541/94, § 39); Lietzow przeciwko Niemcom z dnia 13 lutego 2001 r. (Nr 24479/94, §44).

W przypadkach, w których podejrzany jest tymczasowo aresztowany i przez cały czas odmawia mu się dostępu do akt postępowania przygotowawczego, w tym w szczególności do tej części materiału dowodowego, która stanowi podstawę faktyczną

przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania, na którą powołują się sądy, prawdopodobne jest zatem dalsze stwierdzanie naruszeń standardów rzetelnego procedowania wymaganych na gruncie art. 5 § 4 Konwencji.

W przedstawionej sytuacji, na tle skargi konstytucyjnej p. Roberta D. oraz powołanego orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu wydaje się niezbędne podjęcie kroków zmierzających do wprowadzenia do Kodeksu postępowania karnego uregulowania nakładającego na organy postępowania obowiązek umożliwienia tymczasowo aresztowanemu podejrzanemu oraz jego obrońcy zapoznania się z materiałami postępowania przygotowawczego, na których oparta została decyzja o zastosowaniu lub przedłużeniu stosowania tego środka.

Przekazując Panu Ministrowi powyższe uwagi uprzejmie proszę o ustosunkowanie się do omówionego problemu.

Z wyrazami szacunku

/-/